

Архипенко Л. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

АНГЛОМОВНА ЛЕКСИКА В ЕКОНОМІЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ)

Анотація. У статті здійснено аналіз англійських запозичень, які регулярно вживаються у засобах масової інформації та визначено основні функції (номінативна, розпізнавальна, комунікативна, функція мовної економії, конкретизації значення й експресивності), які можуть одночасно реалізовуватися ними в українському економічному дискурсі, дозволяючи заповнити лексичні лакуни й збагатити професійну мову економістів новими лексичними одиницями.

Ключові слова: англійцизм, запозичення, економічний дискурс, економічна термінологія.

Постановка проблеми. Як відомо, мова – явище динамічне. Вона реагує на будь-які соціально-економічні зміни й на певному етапі потребує пошуку нових засобів для називання будь-якого поняття або реалії. Українська мова, як і інші європейські, характеризуються чималою кількістю запозичень, як правило, англійських. Повсякденне й ділове мовлення, а також мова засобів масової інформації (далі – ЗМІ) перенасичені англійськими, і це явище привертає увагу мовознавців, оскільки мовці регулярно вживають англійські замість відомих українських слів (*sale – розпродаж, stock – склад*).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке й активне використання іноземних слів в українській мові привертає увагу багатьох мовознавців національної лінгвістичної школи: О. Лисенко [1], Г. Сергєєва [2, 3], В. Симонок [4,5], У. Мрозіцька [6], Б. Ажнюк [7,8], О. Стишова [9], М. Навальна [10] та інші. Однак інтенсивне поповнення лексики української мови новими запозиченнями в умовах глобалізації вимагає постійного дослідження.

Мета статті – здійснити аналіз англійцизмів на матеріалі ЗМІ та дослідити функції, які реалізовані ними в українському економічному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Процеси мовного запозичення складні за своєю природою й особливо цікаві в контексті динаміки сучасних міжнародних відносин і мовних контактів. Питання, які пов'язані з особливостями міжмовної взаємодії, досліджуються вже понад століття, і сьогодні запозичення як поняття існує у варіативних інтерпретаціях багатьох лінгвістів. Науковці намагалися дати визначення терміна «запозичення» з різних позицій. Аналізуючи думки мовознавців про процес запозичення, спостерігаємо неоднозначність у тлумаченні цього поняття. По-перше, процес запозичення прирівнюється тільки до «лексичного» запозичення (О. Ахманова [10], Д. Розенталь [11], Ю. Сорокін [12] та інші). Такий погляд був характерним і для визначення поняття запозичення в кінці XIX – на початку XX століття. Не знайшло відбиття в цих визначеннях явище асиміляції іноземного слова в мові-одержувачі (за винятком визначення Ю. Сорокіна). Нарешті, запозичення повністю запе-

рчується як процес М. Майоровим [14]. Нам важко погодитись із такою позицією. Доцільним, на наш погляд, є визначення терміна «запозичення», подане в «Енциклопедії української мови»: «Запозичення – звук, морфема, слово або його окреслене значення, фразеологізм, синтаксична конструкція, перенесені з однієї мови в іншу, а також сам процес подібного перенесення» [15, с. 179]. На нашу думку, це визначення може бути доповнене таким чином: «причому елементи чужої мови, асимілюючись мовою-одержувачем, у свою чергу, певним чином, впливають на систему мови, яка запозичує».

Таким чином, запозичення – це й процес освоєння елемента чужої мови, і сам цей елемент. Під «елементами» чужої мови розуміємо одиниці різних рівнів мовної системи: фонетики, морфології, лексики, синтаксису. Унаслідок цього слід обмежувати термін «запозичення» на кожному рівні: фонетичне запозичення, семантичне запозичення, лексичне запозичення, морфологічне запозичення, синтаксичне запозичення.

Сьогодні немає загальноприйнятого тлумачення терміна «запозичене слово». Так, у О. Ахманової «запозичене слово» – це «слово, що з'явилося в певній мові як результат запозичення» [11, с. 151]. Е. Хауген вважає, що про запозичене слово говорять тільки в тих випадках, коли з іноземної мови запозичується як значення, так і звукова оболонка слова [16, с. 352]. Запозичені слова він поділяє на «власне запозичені слова» (pure loanwords) і «гібридні запозичення» (loanblends) залежно від того, переносяться запозичені слова повністю чи частково.

Кожне запозичене слово створюється з іноземного матеріалу, зауважує Л. Єфремов, а матеріалом для запозичення може бути тільки звучання слова й матеріальне значення, яке властиве слову в тих чи інших випадках його усталеного вживання [17, с. 7–8].

«Енциклопедія української мови» дає таке визначення терміна «запозичене слово»: «Запозичені слова – іноземні слова, які цілком засвоєні мовою, що їх запозичила. Запозичені слова не сприймаються мовою як чужорідний елемент і не потребують пояснень щодо форми й значення. На відміну від іноземних слів, які розглядаються в спеціальних словниках, запозичені слова подаються в загальних словниках разом з питомою лексикою» [15, с. 179].

Ми вважаємо найбільш повним визначення «запозиченого слова» як слова, освоєного у мові-рецепторі, включеного до її системи («Енциклопедія української мови» [15, с. 179], Л. Крисін [18, с. 35]).

Англійські запозичення в українській економічній пресі виконують різні функції. Незаперечним фактом є те, що мова вимагає введення нової лексичної одиниці за необхідності використання нового поняття, яке не має власного позначення в українській мові (*factoring – факторні операції, futures – ф'ю-*

черси). У такій ситуації запозичення виконують номінативну функцію, наприклад: «На Українській біржі відкрита торгівля **ф'ючерсними** контрактами на зернові культури. Особливість поставного **ф'ючерсу** в тому, що під час виконання контракту передбачається постачання зерна покупцю, при цьому відбувається реальна зміна власника аграрної продукції» («FINANCE.UA», 10 серпня 2017 року). «Сьогодні практично всі великі колекторські компанії пропонують своїм клієнтам кілька варіантів співпраці у сфері роботи з простроченими заборгованостями, розповідає експерт колекторського агентства Verdict. Основні з них це – **факторинг**, або викуп проблемних боргів, і робота за комісію за агентською» («ВКурсе», 29 липня 2010 року). Англомовне запозичення *il factoring* передає спеціальне значення «факторні операції» для орієнтації фахівця з економіки в професійному просторі, при цьому варто зазначити, що така функція запозичень, беручи участь у процесі пізнання економістами свого професійного простору, безпосередньо пов'язана з пізнавальною функцією мови.

Стрімкі зміни в економічній картині світу сприяють виникненню нових понять, явищ або ідей, при цьому запозичені в українську чи інші європейські мови англіцизми дозволяють заповнити утворені лексичні лакуни й збагатити професійну мову економістів одиницями точної семантичної диференціації, наприклад: «Сьогодні, 26 травня, депутати Львівської міськради затвердили договір про реалізацію партнерського проекту «Вулиця для всіх – партисипативне планування вулиці у Львові». «На цей проект передбачено витратити 80 тисяч євро, з яких 1 тисячу – на друк **флаєрів** (ZIK, 26 травня 2016 року). У Росії з купор у сто рублів вирішили зробити **флаєри** до Чемпіонату світу з футболу, що пройде в РФ з 14 червня по 15 липня 2018 року» (Інформаційний акцент, 25 липня 2018 року).

Англомовні запозичення в українській економічній пресі здатні виконувати розпізнавальну (ідентифікаційну) функцію, вказуючи на певну приналежність комунікантів до професійної сфери економіки. Наприклад: «На ринку Форекс є відомі **трейдер**и, які майже завжди отримують прибуток і їх поточний стан обчислюється мільярдами. За даними різних аналітиків, кількість **трейдерів**, які мають невеликий дохід, або навпаки, невеликий збиток, приблизно однакова» (Погляд, 24 січня 2018 року). «Міжнародний енерготрейдер з реєстрацією у Швейцарії, компанія DufEnergy, вперше поставив природний газ на адресу своєї дочірньої української компанії Дюфенерджі Україна» (FINANCE.UA, 01 лютого 2018 року).

Використання запозичень надає висловлюванню спеціального забарвлення професійної приналежності, і часто така лексика зрозуміла лише вузькому колу фахівців цієї сфери. Мова преси, перш за все, орієнтована на масову передачу інформації, і це визначає умови певного комунікативно-прагматичного простору. Використання англіцизмів у сфері економіки дозволяє подати інформацію в зручній для адресата формі, зробити висловлювання придатнішим для позначення низки виробничих процесів і передати інформацію в межах професійної групи. У такому випадку можна говорити про їх комунікативну функцію: «У столиці розпочався тиждень ділової доброчесності, що об'єднав бізнесменів, які прагнуть вести діяльність чесно та прозоро. Участь у першому дні тижня ділової доброчесності взяли керівник та **портфоліо-менеджер** напряму Демократичне врядування ПРООН в Україні Маркус

Бранд, директор СБРР в Україні Шевкі Аджунер, повідомляє кореспонденту Укрінформу» (Укрінформ, 20 липня 2018 року) Як показують ці приклади, використання запозиченої лексики дозволяє виконати функцію інформування адресата, при цьому лексема може бути незнайомою неспеціалістам цієї сфери.

Належність до певної професійної сфери передбачає визначений рівень компетентності, а також охоплює знання професійної лексики. Економічна преса частково обмежує цільову аудиторію, але прагне встановити тісний контакт зі своїм безпосереднім адресатом. У такій ситуації актуалізується контактостановлювальна функція англомовних запозичень в українську мову. Англомовні терміни в тексті привертають увагу фахівців, це якимось чином зближує їх і сприяє встановленню більш тісного контакту. При цьому варто зауважити, що в професійному середовищі часто використовується спеціалізована лексика (професіоналізми, жаргонізми), яка приховує інформацію від людей, не обізнаних з реаліями цієї професійної діяльності, і дозволяє вступати в комунікацію, залишаючись незрозумілою.

Використання запозичень замість відповідних українських термінів здатне зробити мову в економічному дискурсі більш образною та емоційною й виконує функцію експресивності: «Без урахування групи «Приват» у нас частка **bad debts** (погані борги) ТОП-5 бізнес-груп – це 82%. З «Приватом» – це 93%» (Економічна правда, 23 червня 2018 року). «У 2012 році європейські компанії списали 350 млрд євро у вигляді **bad debts**, що стало рекордним значенням, яке перевищує річні ВВП Австрії, Данії або Фінляндії» (Кореспондент.net, 13 травня 2013 року). Такі приклади англомовного запозичення в економічному дискурсі показують іронічну оцінку описуваного явища.

Більшість розвинутих мов мають власну економічну термінологію, проте фахівці вважають за краще використовувати англомовні аналоги деяких понять, оскільки часто вони точніше висловлюють критичне ставлення до денотата. Використання в українській економічній пресі англіцизмів з ефемістичною функцією безпосередньо корелює з функцією експресивності, оскільки завдання ефемії – уникнути соціальних, міжособистісних конфліктів, комунікативної напруженості й некоректності. Ефемістична функція англіцизмів пов'язана з процесами, що відбуваються в соціумі. Ефемія має зв'язок з табу, будучи не тільки когнітивно-дискурсивним, але й соціокультурним феноменом, що демонструє зміни в цінностях різних культур. В економічному дискурсі ця функція регулярно реалізується в статтях, які стосуються малозабезпечених або занадто економічних представників населення: «**Міжнародні авіалінії України** ввели новий тариф **low-cost** з додатковими обмеженнями та одночасно значно знизили ціни на авіаквитки на внутрішні та міжнародні рейси» (Економічна правда, 12 травня 2017 року). Використання англіцизмів дозволяє подати явище в більш увічливій і коректній формі у порівнянні з українським еквівалентом. В європейських мовах, наприклад, для позначення осіб, яким за п'ятдесят, маркетингологи й рекламісти використовують англомовні ефемізми: *Die Generation der «Best Ager»*, *Die Generation «Silver»*, *«Golden Customer»*. Це пов'язує з тим, що в Європі представники цієї вікової групи часто найбільш купівельноспроможні.

Запозичені англіцизми дозволяють виконувати функцію економії мовних засобів і з мінімальними мовними витрата-

ми досягти необхідного ефекту. Яскравим прикладом служать запозичення-акроніми та абрєвіатури, які здатні передавати точне семантичне позначення: «Якщо акціонери чогось не розуміють, вони йдуть, умовно кажучи, на курси й вчать, що таке P&L, cashflow тощо. Вони розбираються, як влаштований ринок, які технології існують, як подібні компанії борються зі своїми проблемами, які взагалі є бізнес рішення і практики» (Українська правда, 23 лютого 2016 року). Такі запозичення, з одного боку, сприяють економії мовних засобів (замість українського словосполучення використовується одне слово англійською), але, з іншого боку, частіше вимагають пояснень для адресата, оскільки можуть бути неправильно витлумачені або не зрозумілі. Цей факт також обумовлює великий ступінь їх використання в писемному мовленні.

Уживання англомовного запозичення дозволяє звизити значення лексичної одиниці, прив'язавши її до конкретного явища. У такому випадку мова йде про виконання функції конкретизації значення для більш точного позначення явищ. Треба зазначити, що деякі англомовні запозичення в українській пресі здатні миттєво виконувати кілька функцій і можуть не тільки висловлювати професійну приналежність, але також нести в собі експресивність, сприяти мовній економії й смисловий точності. Усебічний аналіз характерних властивостей англомовного економічного дискурсу й пошук способів гармонізації ділового спілкування є надзвичайно важливим завданням гуманітарних досліджень. Велику увагу привертають до себе способи підвищення комунікативної ефективності економічного дискурсу, зокрема шляхом поповнення словникового складу професійним жаргоном [19].

Лексичні та фразеологічні англомовні запозичення являють собою основний інструмент розширення термінологічного фонду мови. З огляду на динаміку процесів, що відбуваються в суспільстві, поповнення лексико-фразеологічного фонду може розглядатися як еволюційна закономірність і мовна максима. Орієнтація представників великої частини європейських спільнот на пріоритетне оперування англомовними професійними запозиченнями може сьогодні розглядатися як ключова специфіка сучасної мовної ситуації.

Таким чином, лексика запозичується для того, щоб дати назви новим об'єктам і поняттям, для яких немає назв в лексичному складі цих мов. Проте запозичення з культур-домінантів нерідко виявляються пов'язані з об'єктами й поняттями, які не асоціюються з культурними нововведеннями: причиною запозичення може стати «статус» нового слова, його «престижність».

Запозичення можуть мати двосторонній характер (коли дві мовні спільноти запозичують одна в одній), проте «частки» запозичень у таких випадках виявляються нерівними. Односторонні запозичення, з іншого боку, нерозривно пов'язані з поняттям культурного домінування, наслідком якого стає культурна дифузія. Так, наприклад, протягом ХХ століття основним джерелом поповнення словникового запасу для більшості мов була англійська. Запозичення з американської культури здебільшого також є одностороннім.

Під час вивчення процесу запозичування професійної лексики з однієї мови в іншу зазвичай у дослідника виникають такі питання: як і чому відбувається запозичення з інших мов; з яких мов і в які вони запозичуються; як запозичення входять до системи інших мов. Процес адаптації починається тільки-но англійське слово потрапляє в іншу мову. Запозичений лексич-

ний елемент у першу чергу адаптується на фонологічному рівні. На цьому рівні англійські фонемні замінюються на фонемні, властиві мові-реципієнту. Чотири можливі сценарії цього процесу прогнозує Р. Філіпович [20]:

- 1) адаптація відповідно до вимови запозиченого слова;
- 2) інтеграція слова в фонологічну систему мови-реципієнта;
- 3) адаптація відповідно до написання й вимови як двох взаємопов'язаних факторів;
- 4) адаптація відповідно до проміжних змін, внесеними мовою-посередником (у випадках, коли запозичене слово вже є запозиченим в англійській мові).

Досліджуючи запозичення з англійської мови, необхідно пам'ятати, що англійський лексикон сам містить велику кількість запозичених слів, а отже, деякі слова запозичуються безпосередньо, тоді як певна частина нових слів переходить у мову в уже зміненій формі. Найчастіше це стосується міжнародних термінів і слів, наявних у багатьох мовах. Такі слова повністю інтегровані в систему англійської мови й функціонують у ній як питомі англійські лексичні одиниці.

Висновки. Проведений аналіз англомовних запозичень як неодмінного компонента професійної мови дозволив виділити їх найважливіші функції в економічному дискурсі української мови. Виявлено такі функції англомовних запозичень: номінативна, розпізнавальна, комунікативна, контактостановлювальна, функція мовної економії, конкретизації значення й експресивності, що містить евфемістичну функцію. Динаміка суспільних процесів і пов'язане з ними поповнення лексико-фразеологічного складу мови змушує представників українських професійних спільнот орієнтуватися на пріоритетне використання англомовних фахових запозичень. Дослідження показало, що, маючи досить обмежену сферу поширення, у певній комунікативній ситуації запозичення здатні виконувати одночасно кілька функцій, дозволяючи заповнити лексичні лакуни й збагатити професійну мову економістів лексичними одиницями точної семантичної диференціації. Здійснений аналіз не охоплює всі аспекти проблеми лексичних запозичень в економічному дискурсі, проте визначає перспективу цього мовознавчого напрямку.

Література:

1. Лисенко О.А. Освоєння німецькомовних запозичень в українській науково-технічній термінології: дис. ... канд. філол. наук. Харків, Харківський держ. ун-т, 1999. 179 с.
2. Сергєєва Г.А. Англомовні запозичення в українській правничій термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків: Харківськ. держ. ун-т, 2002. 16 с.
3. Сергєєва Г.А. етичне освоєння англомовних запозичень в українській правничій термінології / *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2015. № 19. том 2. С. 50–53
4. Симонок В.П. Джерела збагачення лексичного складу мови / *Зб. наук. праць Одеського держ. ун-ту «Записки з загальної лінгвістики».* Одеса: ОДУ, 2001. Вип. 4. – С.57-63
5. Симонок В.П. Лексико-семантична рецепція іншомовної лексики в українській мовній картині світу: автореф. дис. ... докт. філол. наук. Харків: Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2002. 36 с.
6. Мрозіцька У.Л. Інтра- та екстралінгвістичні чинники розвитку мови-реципієнта (на матеріалі латинських запозичень в українській мові): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” К., 2002. 18 с.

7. Ажнюк Б.М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації / Мовознавство, 2001. № 3. С. 48–54.
8. Ажнюк Б.М. Слов'янські й неслов'янські запозичення в мові української діаспори. *Мовознавство*. 1998. № 2. С. 145–160.
9. Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. 288 с.
10. Навальна М.І. Сучасні тенденції словотворення лексем у мові української періодики (на прикладі чужомовних словотвірних моделей). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 32. Том 3. С. 97–101
11. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: Советская энциклопедия, 1966. 606 с.
12. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов. М.: Наука, 1976. 543 с.
13. Сорокин Ю.С. Развитие словарного состава русского литературного языка в 30–90-е годы XIX века. М.–Л.: Наука, 1965. 159 с.
14. Майоров М.П. К вопросу о сущности лексического заимствования / Учен. зап. 1-го МГПИИЯ. Т. 37, 1967. С. 196–235
15. Українська мова. Енциклопедія. «Українська енциклопедія». Київ. 2000. 752 с.
16. Хауген Э. Лингвистика и языковое планирование. *Новое в лингвистике*. Вып. 6. М.: Пог्रेस, 1975. С. 344–382.
17. Ефремов Л.П. Сущность лексического заимствования и основные признаки освоения заимствованных слов.: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Алма-Ата: Казахск. ун-т, 1959. 21 с.
18. Крысин Л.П. К определению терминов «заимствование» и «заимствованное слово». Развитие лексики современного русского языка. М.: Наука, 1965. С. 104–116.
19. Malyuga E., Tomalin B. English Professional Jargon in Economic Discourse. *Journal of Language and Literature*. 2014. Vol. 5. № 4.
20. Filipovic, Rudolf. Semantic Changes in Adaptation of English Loanwords in Serbo-Croatian, *Studia Romanica et Anglica Zagrebiensia*, № 25–26, Zagreb, 1968.

Архипенко Л. М. Англоязычная лексика в экономическом дискурсе (на материале украинских средств массовой информации)

Аннотация. В статье осуществлен анализ англоязычных заимствований, которые регулярно применяются в средствах массовой информации и определены основные функции (номинативная, отличительная, коммуникативная, функция языковой экономии, конкретизации значения и экспрессивности), которые могут быть одновременно реализованы ими в украинском экономическом дискурсе, позволяя заполнить лексические лакуны и разнообразить профессиональный язык экономистов новыми лексическими единицами.

Ключевые слова: англицизм, заимствования, экономический дискурс, экономическая терминология.

Arkhypenko L. English vocabulary in economic discourse (example of Ukrainian media)

Summary. There are an analysis of English-language borrowings regularly used in the media defined the main functions, namely (nominative, recognizable, communicative, function of language economy, specification of meaning and expressiveness), which can be implemented simultaneously in Ukrainian economic discourse, allowing them to fill lexical gaps and enrich the professional language of economists with new lexical units in article.

Key words: anglicism, borrowing, economic discourse, economic terminology.